

ФЕНОМЕН БУЛІНГУ У СУЧАСНИХ ШКОЛАХ

К. В. Горєлих

Криворізький державний педагогічний університет,

katibudyak@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та вікової психології Н. М. Макаренко

Вступ. Наразі багато людей по всьому світу потерпають від фізичного або психологічного насилля. Неважливо де саме це відбувається: на вулиці, в робочому колективі, у родині, у шкільному колективі, – цей феномен зветься булінг. У даній статті ми спробуємо більш ширше розкрити тему булінгу, зрозуміти почуття та емоції жертви такого насилля, а також надамо кілька власних порад щодо ставлення та можливого вирішення цього питання з боку адміністрації школи, класних керівників та самих батьків.

Виклад основного матеріалу. Булінг – це свідомо агресивна поведінка однієї дитини (або групи) стосовно іншої, що супроводжується регулярним психологічним та фізичним тиском та є гострою проблемою сучасності.

А. Король у свою чергу зазначає: булінг відрізняється від сварки між дітьми тим, що:

- він супроводжується реальним фізичним чи психологічним насиллям: жертву висміюють, залякують, б'ють, розповсюджують плітки, оприлюднюють особисту інформацію та фото в соціальних мережах;
- в ситуації завжди беруть участь три сторони: той, хто переслідує, той, кого переслідують, та ті, хто спостерігають;
- він негативно впливає на всіх учасників, на їхнє фізичне та психічне здоров'я;
- може виникати спонтанно, коли несподівано для себе дитина опиняється або в ситуації переслідування, або приєднується до переслідувача;
- має властивість повторюватися [4].

Булінг не має статі та національної приналежності, він притаманний як хлопчикам так і дівчаткам по всьому світу. За кордоном ще з початку ХХ століття досліджують цю проблему: Америка, Канада, Норвегія, Фінляндія та Велика Британія, до нашої країни це прийшло зовсім нещодавно.

За словами російського науковця І. Кона, за останні 20 років «булінг» став міжнародним соціально-психологічним та педагогічним терміном, який означає складну сукупність соціальних, психологічних і педагогічних проблем [1, с. 10].

На думку Л. Кішлі основною характерною ознакою булінгу є нехтування почуттями ближньої людини, її емоційне приниження, це може призвести до виключення як із загального кола, так і нашттовхнути на необдумані вчинки типу самогубства. Як говорить сама дослідниця, булінг – агресивна поведінка, що спрямована в першу чергу на приниження гідності людини, нехтування її почуттями, емоціями і психологічним станом загалом [5, с. 12-13]. Проблемами дослідження причин виникнення булінгу та мобінгу, його проявів, профілактики займалися викладачі кафедри загальної та вікової психології Криворізького педагогічного університету Н.М.Токарева, А.В.Шамне та Н.М.Макаренко [2].

Булінг часто приводить до самогубства або усамітнення жертви в самій собі.

Виникнення та загострення такої проблеми було причиною появи документів щодо підвищення відповідальності за прояви булінгу. В кодексі України про адміністративні правопорушення (стаття 173-4. «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу») конкретно прописано: чим є булінг, хто несе відповідальність під час навчального процесу, як саме вчителі та адміністрація школи може завадити постійному прогресу підвищення атмосфери агресії у навчальному закладі.

Булінг має дві основні форми виявлення: перший – це шкільний фізичний булінг, що супроводжується побиттям, нанесенням тілесних ушкоджень, і те що школярі називають «влаштувати темну», коли вони чекають

на жертву за межами школи і гуртом спричиняють тілесні ушкодження, часто знімаючи ці дії на телефон, а потім викладають до мережі Інтернет; сексуальний булінг також є не менш розповсюдженим серед школярів.

Другий варіант булінгу – це психологічний шкільний бунт, який має справу безпосередньо з діями на психіку, що завдає психологічну травму через словесні образи, погрози, залякування. До цієї форми належить вербальний булінг (викривлення імені, використання нецензурних слів, розповсюдження пліток і т.ін.); образливі жести або дії; залякування; ізоляція; активне неприйняття (коли більша частина класу дає зрозуміти жертві, що вона тут зайва і ніяким чином не хоче впускати її до свого кола); пасивне неприйняття; ігнорування; вимагання (грошей, їжі, певних особистих речей); кібербулінг (приниження за допомогою мережі Інтернет, викладання до неї компрометуючих відео, передавання за допомогою телефону один одному невдалих або викривлених, неприємних для жертви фото) [4, с.170-171].

А. Король говорить про те, що всі дії пов'язані з булінгом мають між собою спільні риси: 1. Дисбаланс у стосунках жертви та кривдника, останній завжди є сильнішим, багатшим або нахабнішим; 2. Намір нашкодити, тобто навмисно зробити боляче жертві, насолоджуючись процесом та болем; 3. Погроза подальшої агресії – як жертва, так і кривдник розуміють, ця подія сталася не вперше і обов'язково повториться знову [3].

Нами проводилося дослідження протягом двох місяців: лютого та березня 2019 року. Базою нашого дослідження стала загальноосвітня школа № 154. 6-Б клас. Загальна вибірка – 32 особи. За допомогою опитувальника Басса–Дарки, ми провели діагностику серед учнів класу, намагаючись зрозуміти та відзначити рівень агресії в даній групі школярів. За результатами ми визначили, який відсоток учнів є більш агресивним. Після опрацювання отриманого матеріалу ми зробили такі висновки: 15 осіб з 32, (а це 48 %) мають підвищений рівень агресивності у своїй поведінці, але інші 17 осіб (52 %) у поведінці не демонструють підвищеного рівня агресії.

Результати опитувальника представлені нижче в таблиці.

Таблиця

Шкала	Учні	%
Фізична агресія	4	8%
Непряма агресія	5	10%
Роздратування	5	10%
Негативізм	10	20%
Образа	1	2%
Вербальна агресія	10	20%
Підозра	11	22%
Почуття провини	4	8%

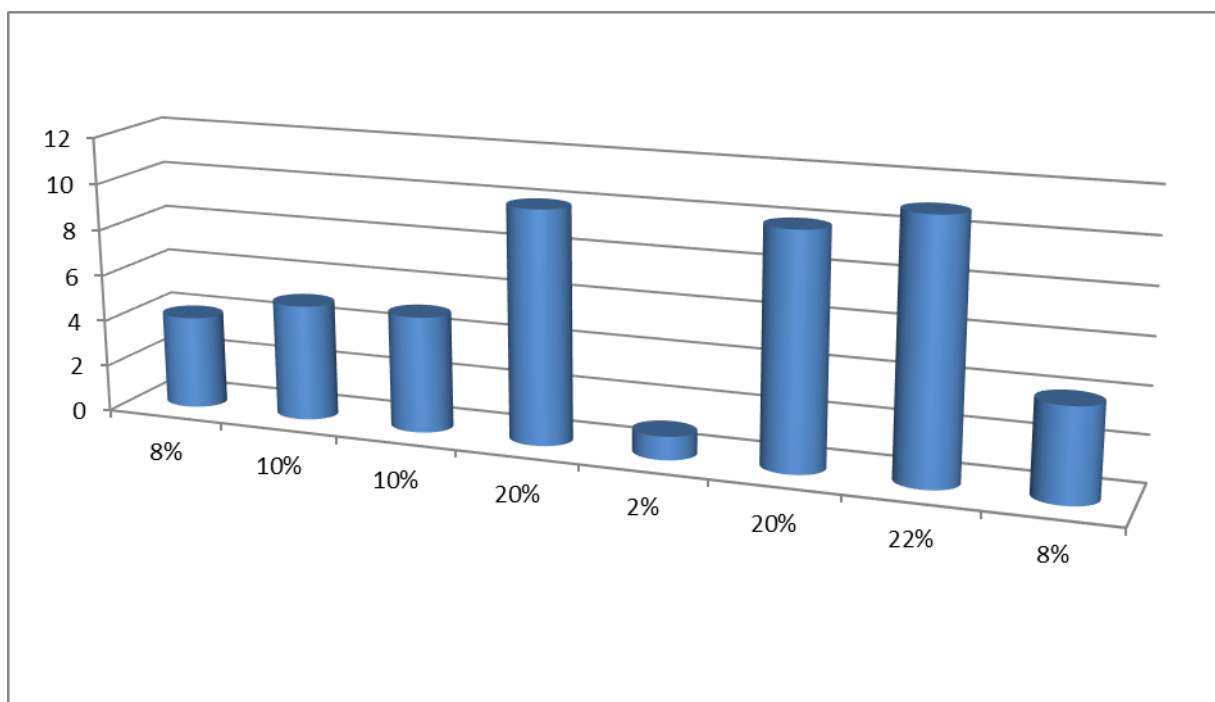

Рис. 1. Результат опитувальника Басса – Дарки

Мусимо закцентувати увагу на тому, що деякі учні, котрі взяли участь в опитуванні, мають відношення до кількох представлених шкал одночасно, а саме: негативізм, фізична агресія, непряма агресія, вербальна агресія та підозра.

Таких учнів загалом 15. Такий результат дає нам право говорити про те, що ці особи і є головними агресорами класу, який ми взяли для дослідження.

Методом анонімного опитування нам вдалося дізнатися як учні класу ставляться один до одного, це нам дало такі результати: 15 осіб (48 %) ставляться до своїх однокласників неприязно, а один з учнів навіть викликає злість та роздратування, 16 осіб (50 %) особливо негативних емоцій до оточуючих в класі не відчуває, скоріше має нейтральне ставлення, а 1 (2 %) особа з усіх 32 відчуває на собі усі прояви агресії, булінгу, некомфортно відчуває себе у колективі, але при цьому не ставиться до однокласників негативно, у той же час не розуміючи, що саме стало причиною такого відношення до нього.

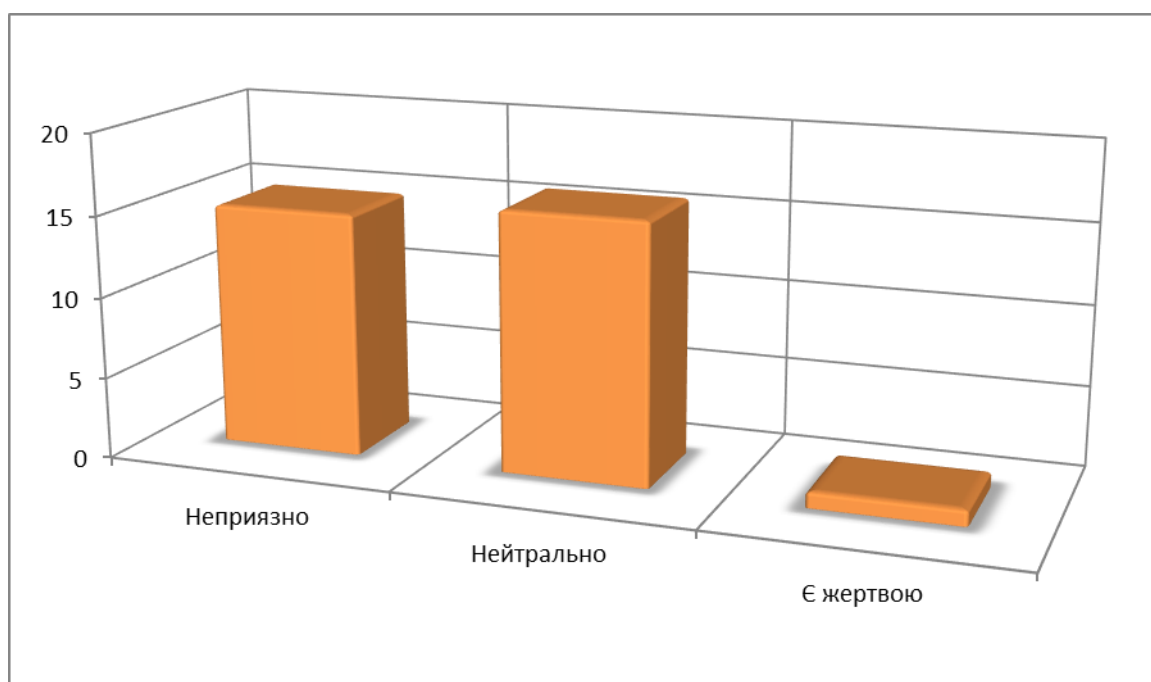

Рис. 2. Результати анонімного опитування на тему ставлення учнів класу один до одного

Також нами була проведена виховна робота під час якої ми пояснили дітям: що таке булінг, як вони його можуть розпізнати; зробили акцент на тому, що всі люди різні і ми, як сучасне толерантне суспільство, маємо приймати їх

такими якими вони є, або хоч спокійно реагувати на людей з особливостями; для наочного підтвердження власних слів застосували презентацію.

Наступним кроком була розмова з класними керівниками школи та її адміністрацією. Ми дізналися про те, що ознаки булінгу вони помічають ледь не в кожному класі даного закладу освіти. Усі класні керівники мають при собі журнал, в якому записують інциденти булінгу, описуючи при цьому дії дітей один проти одного, власні дії під час такого випадку. Це робиться, в першу чергу, аби захистити себе від кримінальної відповідальності. Нам були продемонстровані ці матеріали, які ми проаналізували, і можемо дійти висновку: у кожному класі хоч раз, але все ж таки був інцидент булінгу, вчителями проведена бесіда як і з жертвою, так і з кривдником. Робота з батьками проводиться регулярно, на кожних батьківських зборах учитель акцентує на цьому увагу і просить у першу чергу батьків бути уважними до своїх дітей, помічати зміни в поведінці, так вони матимуть шанс вберегти дітей як від ролі жертви, так і від ролі кривдника.

Ми разом із психологом даного учбового закладу обговорили феномен булінгу у вітчизняних школах, його вплив на сучасне покоління підлітків та особливих дітей зокрема, той у свою чергу зазначив: «Усі можливі заходи для зменшення агресивних дій учнів проти один одного застосовуються, розмови з батьками проводяться регулярно, а діти, котрі на собі відчувають прояви булінгу беруться до уваги і з ними також проводяться окремі бесіди». Психолог зазначає: «Майже кожен учень у школі хоч раз, але відчував на собі прояви булінгу, потерпав від психологічного або фізичного насилля, задача кожного з представників освіти взяти на контроль цю ситуацію і боротися з нею не окремо, а всім педагогічним колективом.»

Тож, ми бачимо, що булінг є дійсно розповсюдженим серед вітчизняних шкіл, вчителі знайомі як і з ним, так і з ознаками його проявів у колективі. Але до сих пір жодна дитина не є захищеною на 100%. Батьки не в змозі повністю проконтролювати дії своєї дитини.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можемо підвести підсумки:

1. Перед появою особливого учня в класі, класний керівник має морально підготувати учнів колективу, пояснити суть толерантності, важливості прийняття будь-якої нової людини до кола, яке вже сформувалося заздалегідь.

2. Для вчителів, особливо класних керівників, потрібно проводити спеціальні семінари, курси поглибленого вивчення теми не тільки інклюзивної освіти, але й самого булінгу.

3. Час від часу знайомити школярів усіх вікових категорій з різними людьми, як дорослими так і дітьми, що мають фізичні та психічні особливості. На нашу думку, це може допомогти розвинути та поглибити навички спілкування обох сторін цих зустрічей.

4. До шкільної практики можна здійснити введення спеціальних зошитів для поміток. Кожному учню запропонувати щоденно їх заповнювати, писати свої враження про особливого учня: його поведінку на уроках, ставлення до нього вчителів, його ставлення до колективу класу, а також відношення кожного учня окремо саме сьогодні до нього.

5. Приділяти значно більше уваги учням, які цього потребують, обговорювати з ними їхні проблеми, помічати індивідуальні особливості, спілкуватися з батьками, котрі мають найбільший вплив на своїх дітей.

Література:

1. Кон И. С. Что такое буллинг и как с ним бороться? *Семья и школа*. 2006. № 11. С.15–17.
2. Токарева Н.М., Шамне А.В., Макаренко Н.М. *Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу*. Кривий Ріг: ТОВ «Інтерсервіс», 2014.312с.
3. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 1–2 (13). С. 84–93.
4. Сидорук І. «Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема». РОЗДІЛ V. *Соціальна педагогіка*. 2015. №1. С.169–173
5. Randall P. *Bullying in Adulthood: Assessing the Bullies and Their Victims*: Florence, KY, USA: Brunner-Routledge, 2001. Режим доступу: <http://site.ebrary.com/lib/bckharkiv/Doc?id=10053591>